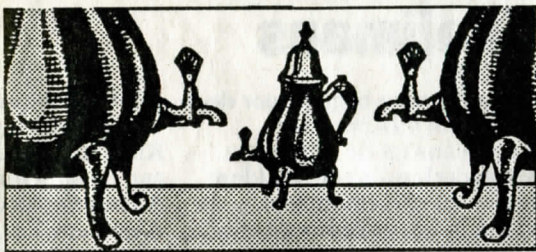

IJverige duizendpoot Kornelis ter Laan overleed dertig jaar geleden

Gronneger 'Klaas' werd eerste rooie burgervader van Nederland

Groningen toen

■ SLOCHTEREN – De erfenis van Kornelis ter Laan is enorm groot. Hij stelde het monumentale Groninger Woordenboek samen, verzamelde vele Groninger volksverhalen, onderzocht de taal en was leider van de Groninger Beweging. Nu, dertig jaar na zijn dood, wordt zijn literaire werk nog altijd gretig bestudeerd. Dat werk komt in een volgende aflevering aan de orde. Ter Laan was echter ook SDAP-politicus en maakte vooral buiten de provinciegrenzen naam. In 1914 werd hij door de liberale regering voor de leeuwen geworpen. Als eerste rooie burgemeester van ons land mocht hij het woelige Zaandam in toom houden.

Door Marcel Looden

Als tiener hield Ter Laan er al radicale denkbeelden op na. Hij werd in 1871 geboren in Slochteren en bezocht de HBS in een tijd van economische crisis. Het arbeidersleed ging hem aan het hart en zijn idool in die tijd heette Domela Nieuwenhuis. Ademloos stond hij toe te kijken, toen Nieuwenhuis in 1887 Hoogezand bezocht. Hij wilde lid worden van de Sociaal Democratische Bond, maar was nog te jong. Het idealisme verdween niet en enkele jaren later richtte hij de

Nederlandse Vrijland-beweging op. In een verland zou een heilstaat gesticht moeten worden. Het experiment mislukte echter.

Het lidmaatschap van de SDAP volgde in 1900, op het breukvlak van twee eeuwen. De socialisten wilden de arbeiders dienen door gebruik te maken van parlementaire middelen en dat sprak Ter Laan kennelijk aan. Ter Laan woonde op dat moment met zijn gezin in Delft, was daar onderwijzer. Hij had zijn denkbeelden in verscheidene publicaties geuit en genoot al enige bekendheid. Toen hij zich in 1901 echter aanmeldde om voor de kamerverkiezingen het district Hoogezand te 'bewerken', aarzelde het SDAP-bestuur. Ter Laan was nog maar net lid, droeg zijn anarchistisch verleden met zich mee en was een buitenbeentje.

Ter Laan zette echter door, won het district Hoogezand en mocht in Den Haag opeen kamerzetel plaats nemen. Ook toen bleef de kritiek hevig, ook van partijleider Troelstra. Ter Laan moest namelijk niets hebben van dienstplicht, terwijl zijn partijgenoten daar minder moeite mee hadden. Langzamerhand echter verwierf hij zich zijn plekje. Vooral door zijn enorme werklust. Ook in Den Haag, waar hij na zijn verhuizing uit Delft als raadslid aan de slag ging, werd hij gewaardeerd. Hij leidde er de jonge Willem Drees op, dat andere monument.

Toen volgde dat gedenkwaardige jaar 1914. Minister-president Cort van der Linden zocht een nieuwe burgemeester voor het rode bolwerk Zaandam. Waarom, zo dacht hij, zou hij niet een SDAP-er benoemen? Die verdraaide socialist hadden altijd kritiek en nu moesten ze maar eens tonen, dat ze het zelf wel aankonden. En als het mis zou gaan, zouden ze voorlopig hun mond wel houden. En zo werd Ter Laan gevraagd. Deze nam de uitdaging aan en werd zo de eerste rooie burgervader. „Ik heb deze werkkring niet ge-

zocht, ik ben ertoe geroepen...Ik hecht niet meer aan deze zetel dan aan mijn plicht. Ik heb gezegd". Deze woorden sprak hij bij zijn installatie.

Ter Laan was inderdaad voor de leeuwen geworpen. Toen hij nog maar net in Zaandam zat, brak er al een massale staking uit. De werkgevers haalden Duitse stakingsbrekers en een grote vechtpartij, zelfs doden, leek onvermijdbaar. De nieuwe burgemeester ving de Duitsers met de politiechef op. De heren hadden geen geldige papieren en of ze maar weer naar de Heimat terug wilden keren. Met z'n tweeën stuurden ze de bende terug.

De rechtse pers was woest over het optreden van die rooie Ter Laan en de burgervader werd bij de minister-president op het matje geroepen. „Wat heb jij gedaan?" moet Van der Linden volgens Ter Laan gezegd hebben. „De wet uitvoeren", antwoordde de kersverse burgemeester.

Ter Laan bleef het moeilijk houden. Negentig procent van de Zaandammers was arbeider en de rechtse partijen hoopten dat de zaak in de soep zou lopen. Dat leek inderdaad te gebeuren toen het rijk plots alle kortlopende leningen aan de gemeente opschoortte. Zaandam leek bankroet. Ter Laan toonde de minister van Financiën echter dat alle schulden waren betaald en Den Haag moest knarsetandend toegeven. Zaandam kreeg zelfs een lening van anderhalf miljoen gulden.

Klaas, zoals Ter Laan in de Zaanstreek werd genoemd, hield het hoofd boven water. Ook een nieuwe staking in 1929 kon deze zoon van het Groninger land niet kapot krijgen. Ook nu kwamen ruim duizend stakingsbrekers opdagen. Ter Laan liet dezen naar een eiland in de Zaan brengen en ook nu bleef een veldslag uit.

Alle stormen trotseerde hij en in 1937 kon hij zijn ambt tevreden neerleggen. Hij was 65 jaar

▲ Kornelis ter Laan zittend temidden van zijn broers Ielko en Douwe. Het burgemeesterschap van Zaandam moest toen nog volgen. Uit: Een mens komt dagen te kort. Over Kornelis ter Laan 1871-1963.

oud en kon zich met andere zaken bezighouden. Hij had bewezen dat een socialist een gemeente door de meest moeilijke tijden kon voeren. De Groningers bewonderden vooral Kornelis ter Laan de schrijver. Maar als burgemeester produceerde Klaas ter Laan wellicht zijn meesterwerk.

ED 18-60-93